

Bijlage A Bepaling van de verhouding tussen gevers en ontvangers van mantelzorg

Andries de Jong (PBL)

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat over zowel het geven als het ontvangen van mantelzorg door het SCP relatief recente, meermaals herhaalde surveyonderzoeken zijn uitgevoerd. Over het geven van mantelzorg zijn de uitkomsten van twee recente enquêtes vastgelegd in de rapporten *Voor elkaar?* (De Klerk et al. 2017) en *Informele hulp: wie doet er wat?* (De Klerk et al. 2015). Over het ontvangen van mantelzorg zijn de uitkomsten gepubliceerd in de kerncijferreeks *Zorg en ondersteuning in Nederland* (Putman et al. 2016; Putman et al. 2017; Verbeek-Oudijk et al. 2017).

Met name wat betreft het ontvangen, maar ook wat betreft het geven van mantelzorg is het aantal respondenten per meting aan de magere kant voor het afleiden van gedetailleerde cijfers als basis voor demografische ramingen op regionaal niveau. Om het aantal cases in kruistabellen op een aanvaardbaar niveau te krijgen, zijn de enquêtes gestapeld. Beide gestapelde bestanden zijn gewogen naar diverse (demografische) kenmerken van Nederland, waardoor de uitkomsten representatief zijn voor de werkelijke aandelen in de bevolking.

Uit deze gegevens zijn aandelen gevers en ontvangers van mantelzorg in de zelfstandig wonende bevolking (dus exclusief de institutioneel wonende bevolking) naar diverse achtergrondkenmerken afgeleid. Uit de onderzoeken van het SCP kwam namelijk naar voren dat de kenmerken geslacht, leeftijdsklasse en huishoudenspositie een differentiërende factor vormen voor zowel het geven als het ontvangen van mantelzorg. Aangezien we de ontwikkeling van mantelzorg (in de toekomst) niet alleen in beeld willen brengen voor Nederland als totaal maar ook voor de COROP-regio's, is het van belang om na te gaan of sprake is van regionale verschillen in het geven en ontvangen van mantelzorg. Helaas vormde het geringe aantal cases hierbij een belemmering. Bij de schatting is verondersteld dat de nationale aandelen mantelzorgers (uitgesplitst naar de categorieën van de achtergrondvariabelen) ook voor de COROP-regio's van toepassing zijn.

Door de aandelen gevers en ontvangers van mantelzorg te combineren met bevolkingsaantallen kan een schatting worden gemaakt van het absolute aantal gevers en ontvangers van mantelzorg. Hiertoe is gebruikgemaakt van de regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2019 van PBL en CBS. Deze prognose bevat cijfers op het regionale niveau van COROP-regio's, waardoor het mogelijk is op dit niveau absolute aantallen gevers en ontvangers te berekenen voor het tijdvak 2018-2040. Overigens dient te worden opgemerkt dat ook andere achtergrondkenmerken van belang zijn bij het geven en ontvangen van mantelzorg, zoals het opleidingsniveau. Mede omdat de bevolkingsaantallen uit de regionale bevolkings- en huishoudensprognose dit kenmerk niet bevatten, is hiermee in de schatting geen rekening gehouden.

Hierna wordt ingegaan op de vier stappen die bij de schatting zijn bewandeld.

Stap 1: bepalen van de aandelen mensen die mantelzorg ontvangen

In hoofdstuk 4 is aangegeven dat bij de schatting van het aantal ontvangers een segmentering naar de demografische kenmerken leeftijd, geslacht en huishoudenspositie wordt gebruikt. Tabel B1.1 toont de aandelen mensen van 75 jaar en ouder die mantelzorg ontvangen, uitgesplitst naar deze achtergrondkenmerken.

Tabel B1.1. Aandelen ontvangers van mantelzorg, naar leeftijdsklasse, geslacht en huishoudenspositie (in proporties)

Leeftijdsklasse	Mannen				Vrouwen			
	Alleenstaand	Samenwonend	Anders	Totaal	Alleenstaand	Samenwonend	Anders	Totaal
75-84 jaar	0,13	0,16	0,15	0,15	0,16	0,22	0,19	0,19
85 jaar en ouder	0,18	0,22	0,21	0,21	0,22	0,30	0,26	0,26

Bron: SCP/CBS (OZG'14-'16)

Bij de tabel dient te worden opgemerkt dat in de leeftijdsklasse 85+ het (gewogen) aantal respondenten dat mantelzorg ontvangt slechts veertig personen betreft. Gezien de geringe celvulling zijn de percentages van de verschillende huishoudensposities afgeleid door het patroon van de leeftijdsklasse 75-84 jaar ook op deze leeftijdsklasse toe te passen. Desondanks kennen de aandelen een grote onzekerheid.¹

Uit de tabel komt naar voren dat 85-plussers vaker mantelzorg ontvangen dan de ouderen van 75-84 jaar. Hoogbejaarden worden vaker met lichamelijke en geestelijke beperkingen geconfronteerd, waardoor ze een grotere behoefte hebben aan mantelzorg. Voorts ontvangen vrouwen vaker mantelzorg dan mannen; vrouwen hebben op hogere leeftijden vaker last van chronische aandoeningen, waardoor vaker mantelzorg nodig is. Ten slotte blijkt dat samenwonende ouderen vaker mantelzorg ontvangen dan alleenstaande ouderen; naast eventuele kinderen en/of anderen zoals familieleden, burens en vrienden is het bij samenwonende ouderen waarschijnlijk dat ook de partner mantelzorg geeft, terwijl alleenstaanden deze hulpbron moeten ontberen.

Het aantal cases in de gestapelde enquête is te gering om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over het effect van de regio op de mate van het ontvangen van mantelzorg. Wel is nog gekeken naar een eventueel effect van de mate van verstedelijking. Na standaardisatie voor leeftijdsopbouwverschillen blijkt dat mensen die in zeer sterk verstedelijkte gemeenten wonen iets minder vaak mantelzorg ontvangen; het aandeel ontvangers ligt hier ongeveer een half procentpunt lager dan het aandeel in de andere gemeenten. In de berekeningen is dit effect verdisconteerd door bij de gemeenten met 100.000 meer of meer inwoners het aandeel ontvangers van mantelzorg iets te verlagen (namelijk door het aandeel te vermenigvuldigen met de factor 0,96).

Vervolgens wordt een schatting gemaakt van het effect van een verbeterende gezondheidstoestand van ouderen in de leeftijd van 75-84 jaar op de behoefte aan mantelzorg. In hoofdstuk 3 is toegelicht dat het aandeel ontvangers van mantelzorg in deze leeftijdsklasse in de toekomst naar verwachting jaarlijks met 1% zal dalen. Uitgaande van de periode 2015-2040 betekent dit dat de kans van 75-84-jarigen om mantelzorg te ontvangen in 2040 een kwart lager ligt dan in 2015. Het jaar 2015 is hier gekozen omdat dat jaar in het midden ligt van de metingen van de mantelzorg.

We veronderstellen dat bij 85-plussers geen verbetering van de gezondheidssituatie zal optreden in de toekomst, zodat het aandeel dat mantelzorg ontvangt bij deze groep constant blijft.

¹ Vanwege de problematiek van de geringe celvulling bij de leeftijdsklasse 85 jaar en ouder is als plausibiliteitscontrole de berekening van het aantal ontvangers van mantelzorg ook uitgevoerd door te werken met de leeftijdsklassen 75-79 jaar en 80 jaar en ouder (in plaats van 75-84 jaar en 85 jaar en ouder), waarbij de percentages van tabel B1.1 derhalve ook (iets) verschillen. Dit leidt ertoe dat het aantal ontvangers van 75 jaar en ouder in 2040 weliswaar lager uitkomt, maar de trend niet wezenlijk verandert.

Stap 2: bepalen van de aandelen mensen die mantelzorg geven

In hoofdstuk 4 is aangegeven dat bij de schatting van het aantal gevers een segmentering naar de demografische kenmerken leeftijd, geslacht en huishoudenspositie wordt gebruikt. Vervolgens wordt het aantal gevers op twee manieren ingekaderd. Ten eerste wordt enkel gekeken naar het geven van mantelzorg aan personen van 75 jaar en ouder. Ten tweede wordt enkel gekeken naar het geven van intensieve zorg; dit is geoperationaliseerd door uit te gaan van het geven van 4 of meer uur mantelzorg per week. Indien op basis van het gestapelde bestand de genoemde criteria tegelijkertijd zouden worden toegepast, dan zouden de resulterende kruistabellen een (veel) te geringe vulling bevatten om betrouwbare aandelen te kunnen afleiden (aangezien toevals-fluctuatie daarbij een grote rol kan spelen). Om deze reden is een andere procedure gevolgd, waarbij sequentieel diverse tabellen zijn afgeleid. Hierna wordt daarop ingegaan. Tabel B1.2 toont het aandeel gevers van mantelzorg naar leeftijd en geslacht.

Tabel B1.2 Aandelen gevers van mantelzorg naar leeftijd en geslacht, gemiddelde over de periode 2014-2016 (in proporties)

leeftijdsklasse	man	vrouw	totaal
18-39 jaar	0,17	0,24	0,20
40-49 jaar	0,23	0,37	0,30
50-59 jaar	0,30	0,40	0,35
60-74 jaar	0,23	0,26	0,24
75-84 jaar	0,22	0,16	0,18
≥ 85 jaar	0,09	0,07	0,08
totaal	0,22	0,28	0,25

Bron: SCP/CBS (IZG'14-'16)

Uit de tabel komt naar voren dat de leeftijdsklasse 50-59 jaar het hoogste aandeel gevers van mantelzorg kent. Hierbij gaat het vaak om kinderen die hun (schoon)ouders mantelzorg geven. Verder komt hieruit naar voren dat vrouwen in het algemeen vaker mantelzorg geven dan mannen. Opvallend is echter dat op hogere leeftijden (vanaf 75 jaar) mannen vaker mantelzorg geven dan vrouwen. Hierbij speelt een rol dat vrouwen niet alleen een hogere levensverwachting hebben dan mannen, maar indien ze samenwonen ook vaker een partner hebben die ongeveer twee en een half jaar ouder is. Dit betekent dat oudere vrouwen vaak geen partner meer hebben en daardoor niet genoodzaakt zijn om mantelzorg te geven aan de partner, terwijl omgekeerd oudere mannen vaak nog wel een partner hebben aan wie ze mantelzorg kunnen geven (in dit kader speelt ook een rol dat oudere vrouwen vaker een chronische ziekte hebben dan oudere mannen en daardoor vaker hulpbehoevend zijn). Tabel B1.3 toont de aandelen gevers van mantelzorg naar leeftijd en huishoudenspositie.

Tabel B1.3. Aandelen gevers van mantelzorg naar leeftijd en huishoudenspositie, 2014-2016 (in proporties)

leeftijdsklasse	kind	alleenstaand	samenwonend	eenouder	totaal
18-39 jaar	0,17	0,19	0,22	0,23	0,19
40-49 jaar		0,24	0,31	0,33	0,30
50-59 jaar		0,29	0,37	0,36	0,35
60-74 jaar		0,21	0,26		0,24
75-84 jaar		0,10	0,25		0,18
85 jaar en ouder		0,05	0,11		0,08

Bron: SCP/CBS (IZG'14-'16)

Uit de tabel komt naar voren dat samenwonenden vaker mantelzorg geven dan alleenstaanden, en dat dit in alle leeftijdsklassen geldt. Op jonge en middelbare leeftijd zou dat kunnen komen doordat paren aan zowel ouders als schoonouders mantelzorg kunnen geven. Op hogere leeftijd kan dit verklaard worden uit het feit dat ouderen hun partner mantelzorg geven. Tabel B1.4 toont de procentuele verdeling van de gevers van mantelzorg naar de leeftijdsklasse van de mantelzorg ontvangende personen.

Tabel B1.4. Verdeling van gevers van mantelzorg per leeftijdsklasse naar leeftijd van ontvangers van mantelzorg (in procenten)

Leeftijdsklasse van gevers	Leeftijdsklasse van ontvangers						totaal
	15-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-74 jaar	75-84 jaar	85 jaar e.o.	
15 – 39 jaar	23	7	17	29	17	7	100
40 – 49 jaar	12	10	6	31	32	9	100
50 – 59 jaar	8	3	12	12	40	25	100
60- 74 jaar	8	4	7	34	19	28	100
75 – 84 jaar	2	3	3	16	56	20	100
85 jaar en ouder	0	0	4	4	27	66	100

Bron: SCP/CBS (IZG'14-'16)

De tabel laat zien dat gevers van 50-74 jaar vaak zorg geven aan personen van 75 jaar en ouder; hierbij gaat het vaak om hun (schoon) ouders. Ook gevers van 75 jaar en ouder geven vaak zorg aan 75-plussers; in dit geval gaat het vaak om de partner. De personen jonger dan 50 jaar die zorg geven aan personen van 75 jaar en ouder zijn deels kinderen die aan hun ouders zorg geven en deels kleinkinderen die een grootouder mantelzorg geven. Tabel B1.5 toont voor de gevers van mantelzorg per leeftijdsklasse de procentuele verdeling van het aantal uren mantelzorg dat per week wordt gegeven.

Tabel B1.5. Verdeling van gevers van mantelzorg per leeftijdsklasse naar het aantal uren mantelzorg dat men per week geeft, gemiddelde over de periode 2014-2016 (in procenten)

Leeftijdsklasse	< 1 uur	1-3 uur	4-7 uur	8-14 uur	15+ uur
18-39 jaar	49	26	11	6	8
40-49 jaar	50	23	12	6	10
50-59 jaar	50	20	14	7	8
60-74 jaar	48	15	11	10	15
75-84 jaar	32	16	14	12	25
85 jaar en ouder	20	19	17	14	30

Bron: SCP/CBS (IZG'14-'16)

De tabel toont dat met het oplopen van de leeftijdsklasse van de gevers het aantal uren dat mantelzorg wordt gegeven toeneemt. Zo ligt onder personen van 75-84 jaar het percentage gevers dat 4 of meer uur per week mantelzorg geeft op 51%, tegen 29% voor personen van 50-59 jaar. Het betreft hier het geven van mantelzorg aan alle ontvangers van 18 jaar en ouder.

Het aantal cases in de gestapelde enquête is te gering om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over het effect van de regio op de mate van het geven van mantelzorg. Wel is nog gekeken naar een eventueel effect van de mate van verstedelijking en daarnaast naar landsdeel. Voor beide regionale indelingen geldt dat na standaardisatie voor leeftijdsopbouwverschillen amper sprake is van verschillen in de aandelen. Dit betekent dat er geen aanwijzingen zijn voor een regionale dimensie in het geven van mantelzorg.

Stap 3: toepassen van deze aandelen op de huidige en de toekomstige bevolking

In stap 1 en stap 2 zijn diverse tabellen gepresenteerd over het ontvangen en geven van mantelzorg, uitgesplitst naar verschillende achtergrond kenmerken. Deze tabellen kunnen (na een eventuele bewerkingsslag) worden gebruikt om absolute aantallen gevers en ontvangers van zorg te berekenen door toepassing op de bevolking volgens de regionale bevolkingsprognose van PBL en CBS.

De cijfers over de ontvangers en gevers van mantelzorg worden in deze publicatie gepresenteerd op het niveau van COROP-regio's. Dit betekent echter niet dat de berekeningen plaatsvinden op dit niveau. De berekeningen betreffen het niveau van gemeenten, waarna de gemeentelijke uitkomsten worden geaggregeerd naar het niveau van COROP-regio's.

De methodiek voor het bepalen van het aantal gevers en ontvangers van mantelzorg in de toekomst is vrij simpel: ze bestaat in essentie uit het toepassen van de aandelen gevers en ontvangers van mantelzorg op de volgens de regionale bevolkings- en huishoudensprognose van PBL en CBS verwachte bevolking in de toekomst. Bij de aandelen ontvangers wordt voor de leeftijdsklasse 75-84 jaar een daling in de toekomst verondersteld, terwijl bij de ontvangers van 85 jaar of ouder wordt verondersteld dat de huidige aandelen ook in de toekomst gelden (zie stap 1). Bij de gevers van mantelzorg wordt verondersteld dat de huidige aandelen in de toekomst eveneens van toepassing

zijn. Hierbij is wel de vraag in hoeverre dit realistisch is. Het is goed voorstelbaar dat het aandeel gevers in de toekomst gaat veranderen, bijvoorbeeld als gevolg van het feit dat in de toekomst steeds meer druk komt te staan op het geven van mantelzorg. De OOSR schetst namelijk een toekomstbeeld waarin het potentiële aantal gevers per oudere in de toekomst sterk gaat dalen. Dit kan ertoe leiden dat meer mensen mantelzorg zouden moeten gaan geven (om voldoende zorg voor ouderen te garanderen). Bij de keuze voor constante aandelen in de toekomst wordt hieraan voorbijgegaan, mede omdat het een lastig te kwantificeren effect betreft.

Berekening van het aantal ontvangers van mantelzorg

Tabel B1.1 presenteert de aandelen mensen die mantelzorg ontvangen naar leeftijd, geslacht en huishoudenspositie. Deze kunnen direct worden toegepast op de (zelfstandig wonende) bevolking, volgens formule 1:

$$O_{s,l,h,g,j} = (A_{s,l,h}^o * F_l) * B_{s,l,h,g,j} \quad (1)$$

Waarbij:

s = geslacht (man, vrouw)

l = leeftijdsklasse (15-39, 40-49, 50-59, 60-74, 75-84, 85 jaar en ouder)

h = huishoudenspositie (alleenstaand, samenwonend, anders)

g = gemeente

j = kalenderjaar (2018, 2019 ... 2040)

$O_{s,j,g,j}$ = aantal ontvangers van mantelzorg naar geslacht (s), leeftijdsklasse (l), gemeente (g) en kalenderjaar (j)

$A_{s,l}^o$ = aandeel ontvangers (o) van mantelzorg naar geslacht (s) en leeftijdsklasse(l)

F_l = factor om aandeel $A_{s,l}^o$ aan te passen, gezien de daling van het aantal ouderen met mobiliteitsbeperking in leeftijdsklasse (l)

$B_{s,l,h,g,j}$ = bevolking per geslacht (g), leeftijdsklasse (l), huishoudenspositie (h), gemeente (g) en kalenderjaar (j)

Factor F_l geeft voor de leeftijdsklasse 75-84 jaar de mate aan waarin mensen minder mantelzorg ontvangen als gevolg van de verandering van het aantal ouderen met mobiliteitsbeperkingen. Deze daling is gebaseerd op de volgende tabel uit de VTV'18.

Tabel B1.6. Raming van het aantal ouderen van 75 jaar en ouder met mobiliteitsbeperking 2018-2040)

jaar	prognose aantal 75-plussers	aantal 75-plussers met mobiliteitsbeperking	aandeel 75-plussers met mobiliteitsbeperking (%)
2018	1.370.594	475.666	34,71
2020	1.461.708	492.582	33,70
2025	1.816.099	565.597	31,14
2030	2.090.425	630.018	30,14

2035	2.360.605	675.004	28,59
2040	2.643.850	715.006	27,04

Bron: RIVM (VTV'18)

Hieruit komt naar voren dat tussen 2018 en 2040 het aandeel 75-plussers dat mantelzorg ontvang met bijna een kwart is afgenomen (te weten 35% minus 27% = 8% hetgeen ongeveer een kwart van 35% is). Op basis hiervan is jaarlijks een daling van 1 procentpunt verondersteld van het aandeel 75-plussers dat mantelzorg ontvangt voor de periode 2015-2040 (1,0 in 2015, 0,99 in 2016, 0,98 in 2017, ... 0,75 in 2040).

Voor de leeftijdsklasse 85 jaar en ouder wordt geen verbetering van de gezondheidssituatie verondersteld, zodat de factor voor elk jaar in de toekomst op 1 blijft staan.

Verder is rekening gehouden met de mate van verstedelijking. Dit is gedaan door de aantallen ontvangers volgens formule 1 te vermenigvuldigen met de factor 0,96 indien de ontvangers woonachtig zijn in gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (per 1 januari 2018).

Na toepassing van de beschreven methodiek is het aantal ontvangers van mantelzorg per gemeente bekend. Vervolgens zijn deze gemeentelijke cijfers geaggregeerd naar de COROP-regio waartoe ze behoren.

Berekening van het aantal gevers van mantelzorg

Net als bij de berekening van het aantal ontvangers van mantelzorg zijn bij de berekening van het aantal gevers van mantelzorg aandelen toegepast op de bevolking volgens de regionale bevolkings- en huishoudensprognose van PBL en CBS. In dit geval zijn de gebruikte aandelen 'getrapt' tot stand gekomen. In de eerste trap zijn aandelen gevers van mantelzorg naar leeftijd en geslacht volgens tabel B1.2 verrijkt met het kenmerk huishoudenspositie. Hiertoe is per leeftijdsklasse het aandeel gevers van mantelzorg per huishoudenspositie volgens tabel B1.3 omgezet in vermenigvuldigingsfactoren. Voor bijvoorbeeld de leeftijdsklasse 50-59 is de vermenigvuldigingsfactor voor alleenstaanden berekend als $0,29$ (aandeel voor alleenstaanden) / $0,35$ (aandeel voor totaal) = $0,83$. Vervolgens zijn deze vermenigvuldigingsfactoren gebruikt om de aandelen volgens tabel B1.2 aan te passen.

In de tweede trap is het aandeel verder aangepast door rekening te houden met het aandeel ontvangers van 75 jaar en ouder. Hiertoe wordt per leeftijdsklasse van de gevers het percentage ontvangers van mantelzorg in de twee leeftijdsklassen 75-84 en 85+ volgens tabel B1.4 gebruikt om het aandeel gevers te verbijzonderen. Voor bijvoorbeeld de leeftijdsklasse 75-84 jaar van de gevers betref het percentage ontvangers in de leeftijdsklasse 75-84 jaar 56 procent. Vervolgens wordt dit percentage gebruikt om het (eerder) aangepaste aandeel gevers van 75-84 jaar verder aan te passen.

In de derde trap wordt het aantal gevers nader toegespitst op enkel de personen die 4 uur of meer per week mantelzorg geven. Volgens tabel B1.5 bedraagt onder gevers van 60-74 jaar het percentage dat 4 uur of meer mantelzorg geeft bijvoorbeeld 37%. Vervolgens wordt dit percentage gebruikt om het (eerder) aangepaste aandeel gevers van 60-74 jaar verder aan te passen.

Aan de hand van aldus aangepaste aandelen kunnen de gemeentelijke aantallen gevers in een derde trap worden berekend volgens formule 2:

$$G_{s,l,h,g,j} = A_{s,l,h,lo,uz} * B_{s,l,h,g,j} \quad (2)$$

Waarbij:

s = geslacht (man, vrouw)

l = leeftijdsklasse (15-39, 40-49, 50-59, 60-74 jaar)

h = huishoudenspositie (alleenstaand, samenwonend, anders)

lo = leeftijdsklasse ontvanger van mantelzorg (75+)

uz = uren zorg per week dat wordt gegeven (4 uur of meer)

g = gemeente

j = kalenderjaar (2018, 2019 ...2040)

$G_{s,l,h,g,j}$ = aantal gevers van mantelzorg naar geslacht (s), leeftijdsklasse (l), huishoudenspositie (h) gemeente (g) en kalenderjaar (j)

$A_{s,l,h,lo,uz}$ = aandeel gevers van mantelzorg naar geslacht (s), leeftijdsklasse (l), huishoudenspositie (h), leeftijdsklasse ontvangers (lo = 75+) en aantal uren gegeven zorg per week (uz = 4 uur of meer)

$B_{s,l,h,g,j}$ = bevolking per geslacht (g), leeftijdsklasse (l), huishoudenspositie (h), gemeente (g) en kalenderjaar (j)

Na toepassing van formule 2 is het aantal gevers van mantelzorg per gemeente bekend. Vervolgens zijn deze gemeentelijke cijfers geaggregeerd naar de COROP-regio waartoe ze behoren.

Stap 4: berekenen van het aantal gevers op het aantal ontvangers van mantelzorg

In stap 2 en 3 is toegelicht hoe de absolute aantallen gevers en ontvangers (separaat) van mantelzorg per COROP-regio kunnen worden afgeleid voor het tijdvak 2018-2040. In analogie van de OOSR kan nu worden gekeken naar de verhouding tussen het aantal gevers en het aantal ontvangers van mantelzorg door deze aantallen op elkaar te delen. Die verhouding geeft dan aan hoeveel gevers van mantelzorg beschikbaar zijn voor ouderen van 75 jaar en ouder.

De verhouding tussen gevers en ontvangers kan worden weergegeven als in formule 3:

$$R_{c,j} = G_{c,j} / O_{c,j} \quad (3)$$

waarbij:

c = COROP-regio

j = kalenderjaar (2018, 2019 ... 2040)

$R_{c,j}$ = ratio tussen aantal gevers en ontvangers van mantelzorg per COROP-regio en kalenderjaar (j)

In deze formule is overigens bij zowel de gevers als de ontvangers van mantelzorg gesommeerd over de achtergrondkenmerken geslacht, leeftijd en huishoudenspositie.

Bijlage B Meetinstrumenten voor mantelzorg in de SCP-onderzoeken

Debbie Verbeek-Oudijk en Alice de Boer

Ontvangen van mantelzorg

In het *Onderzoek zorggebruik (OZG)*² is in een viertal vragen naar de ontvangen hulptypen gevraagd. Bij het krijgen van hulp bij het huishouden gaat het om bijvoorbeeld het schoonhouden van het huis, de was, de boodschappen of het verzorgen van de warme maaltijd. Persoonlijke verzorging betreft bijvoorbeeld hulp bij het douchen, het aankleden of het aantrekken van steunkousen. Voorbeelden van verpleging zijn hulp bij wondverzorging of het klaarzetten of toedienen van medicijnen. En begeleiding betreft het begeleiden bij activiteiten, dagbesteding, dagopvang, de planning en organisatie van het huishouden of het leren omgaan met een beperking. Gevraagd is of mensen in het jaar voorafgaand aan de enquête deze hulp kregen in verband met gezondheidsproblemen. Elk hulptype werd met een uitleg geïntroduceerd met telkens de toevoeging: 'Denk daarbij zowel aan hulp van uw partner, andere huisgenoten, familie, vrienden of burens, als aan particuliere hulp of professionele hulp.' Vervolgens is per hulptype aan de respondenten die aangaven deze hulp te ontvangen gevraagd wie die hulp verleenden. Als dat de partner, andere gezinsleden of huisgenoten, andere familieleden, vrienden, kennissen, collega's, burens of vrijwilligers betrof, rekenen we de hulp in dit onderzoek tot informele hulp.

Geven van mantelzorg

In het onderzoek *Informele zorg (IZG)*³ is als volgt gevraagd naar het geven van mantelzorg: 'De volgende vragen gaan over het geven van hulp aan bekenden met gezondheidsproblemen.⁴ Denk aan uw partner, familie, vriend of buur die hulp nodig heeft vanwege lichamelijke, psychische, verstandelijke beperkingen of ouderdom. Voorbeelden zijn het huishouden doen, wassen en aankleden, gezelschap houden, vervoer of klusjes. Hulp in het kader van uw beroep of vrijwilligerswerk telt niet mee.' Wanneer de hulp alleen het gezelschap houden betrof, is deze in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

2

https://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Onderzoek_zorggebruik_zorge_nqu_te_OZG

³ https://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Informele_zorg_IZG

⁴ Er zijn verschillende invullingen van het begrip mantelzorg mogelijk. Zo stelt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) dat sprake is van mantelzorg wanneer deze langer dan drie maanden en/of 8 uur per week gegeven wordt.